

61980J0203

HOTĂRÂREA CURȚII
DIN 11 NOIEMBRIE 1981*

Procedură penală împotriva lui Guerrino Casati

(cerere pentru pronunțarea unei hotărâri preliminare,
formulată de Tribunale di Bolzano)

„Libera circulație a capitalurilor – Condiții naționale de control“

Cauza 203/80

În cauza 203/80,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, de către Tribunale di Bolzano, pentru pronunțarea, în procedura penală inițiată împotriva lui

GUERRINO CASATI

a unei hotărâri preliminare cu privire la interpretarea, printre altele, a articolelor 67, 69, 71, 73 și 106 din tratat, precum și a unor diverse principii de drept comunitar, pentru a permite instanței de trimitere să se pronunțe cu privire la compatibilitatea cu aceste articole și principii a anumitor dispoziții din legislația italiană privind schimburile comerciale,

CURTEA,

compusă din: J. Mertens de Wilmars, președinte, G. Bosco, A. Touffait și O. Due, președinți de cameră, Mackenzie Stuart, A. O’Keeffe, T. Koopmans, U. Everling și A. Chloros, judecători,

avocat general: F. Capotorti

grefier: A. Van Houtte

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin ordonanța din 6 octombrie 1980, primită la Curte la 16 octombrie 1980, Tribunale di Bolzano a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, mai multe întrebări preliminare referitoare la interpretarea articolelor 67, 69, 71, 73 și 106 din tratat, precum și la existența unor diverse principii de drept comunitar, pentru a-i permite acestea să se

* Limba de procedură: italiana.

pronunțe cu privire la compatibilitatea cu aceste articole și principii a anumitor dispoziții din legislația italiană privind schimburile comerciale.

2 Aceste întrebări sunt ridicate în cadrul unei proceduri penale inițiate împotriva unui resortisant italian, rezident în Republica Federală Germania, care este acuzat că a încercat să aducă din Italia, fără autorizația prevăzută de legislația italiană referitoare la schimburi comerciale, între altele, o sumă de 24 000 DM, ce a fost găsită în posesia sa, la 16 iulie 1979, la frontiera italo-austriacă. Inculpatul în acțiunea principală a afirmat că, a avut nevoie de această sumă în Italia, fără a o declara, cu scopul de a cumpăra echipament care îi era necesar la întreprinderea sa din Germania, și că a fost obligat să repatrieze valuta, deoarece fabrica unde acesta intenționa să achiziționeze echipamentul era închisă pe perioada vacanței.

3 Articolul 14 din Decreto Ministeriale (Decretul ministerului) din 7 august 1978 (Gazzetta ufficiale nr. 220 din 8 august 1978) prevede că este permis transportul liber de bancnote străine. Articolul 13 al aceluiași decret prevede că scoaterea din țară de către nerezidenți de bancnote străine est permis în limitele sumei introduse în țară anterior sau a sumei obținute legal în Italia, care trebuie dovedită în conformitate cu normele stabilite de către ministrul pentru comerț exterior. Aceste modalități au fost stabilite în special prin Circulara nr. A/300 din 3 mai 1974 a Oficiului Italian pentru Schimburi, care prevede, la punctul 11, faptul că nerezidenții pot scoate din țară suma declarată prin intermediul „formularului V 2” la intrarea în Italia.

4 În conformitate cu articolul 1 din Legea nr. 159 din 30 aprilie 1976, scoaterea din țară neautorizată de valută de o valoare care depășește 500 000 lire se sancționează cu închisoarea de la un an la șase ani și cu o amendă care se poate încadra între dublul până la cvadruplul valorii valutei respective. Înainte de 1976, aceste infracțiuni nu constituiau decât infracțiuni administrative, și nu delict pasibile numai de sancțiuni administrative, constând în plata unei sume care poate ajunge până la cinci ori valoarea bunurilor exportate.

5 În ordonanța de trimitere, instanța națională se referă la jurisprudența Corte Suprema di Cassazione, conform căreia nerezidentul care, după ce a omis să completeze formularul V 2 la intrarea pe teritoriul italian, încearcă să scoată din țară suma pe care acesta afirmă că a introdus-o în mod legal, comite infracțiunea menționată la articolul 1 din Legea nr. 159 din 1976. Ținând seama de aceste circumstanțe, instanța națională îi cere Curții să răspundă la întrebările următoare:

„1) După încheierea perioadei de tranziție, restricțiile la mișcarea capitalului menționat la articolul 67 din Tratatul CEE trebuie considerate ca fiind suprimate, indiferent de dispozițiile de la articolul 69 următor?

2) Omiterea, de către guvernul italian, a procedurii de consultare prevăzută la articolul 73 din tratat, în ceea ce privește Decretul-lege nr. 31 din 4 martie 1976 transformat în Legea nr. 159 din 30 aprilie 1976, constituie o încălcare a aceluiași tratat?

3) Un principiu sau o dispoziție din tratat garantează nerezidentului dreptul de a scoate din țară moneda introdusă anterior și neutilizată, chiar dacă aceasta este convertită în lire italiene?

4) În caz de răspuns afirmativ, eventuala neîndeplinire a formalităților prescrise de legislație cu privire la cursul de schimb al statului din care sunt scoase din țară sumele ca urmare a condițiilor menționate, este pasibilă de pedepse care implică confiscarea sumei, o amendă care poate atinge până la cinci ori valoarea sumei menționate, precum și o privare de libertate de până la 5 ani (sub rezerva majorării în caz de participare a mai multor persoane)?

5) În caz de răspuns afirmativ la întrebarea anterioară, eventuala neîndeplinire a formalităților descrise anterior, este pedepsită la fel de grav precum în cazul scoaterii ilegale de valută?

6) După încheierea perioadei de tranziție, poate fi considerată compatibilă cu obligațiile „standstill” enunțate la articolele 71 și 106 alineatul (3) o lege națională care agravează sancțiunile prevăzute de o lege anterioară, de exemplu, atunci când sunt pedepsite cu închisoarea și amenda infracțiuni care anterior erau pedepsite cu sancțiuni administrative, prin calificarea lor drept fapte penale?

7) Principiul conform căruia situații diferite nu pot fi tratate în aceeași manieră (principiu inclus în interdicția de discriminare menționată, printre altele, la articolul 7 din tratat), permite aplicarea fără distincție a aceluiași pedepse impuse de un stat membru pentru scoaterea ilegală din țară a unor sume de bani sau pentru neîndeplinirea formalităților prevăzute de legislația privind cursul de schimb, atât rezidenților cât și nerezidenților din acel stat?

8) După încheierea perioadei de tranziție, pot fi considerat compatibile cu articolele 67, 71 și 106 alineatul (3) din tratat dispozițiile naționale care prevăd formalități specifice în scopul exercitării dreptului, care este de asemenea recunoscut, de a scoate din țară capitaluri introduse anterior, cerând îndeplinirea acestor formalități ca dovadă unică a operațiunii anterioare, ceea ce echivalează în esență cu sancționarea penală a neîndeplinirii lor?

7 Aceste întrebări pot fi divizate în două grupe. Primele trei întrebări și cea de-a șasea se referă mai ales la interpretarea dispozițiilor din tratat referitoare la mișcările de capitaluri, precum și la transferurile monetare. Celelalte se referă la eventualele limite impuse de legislația comunitară dispozițiilor cu caracter penal sau celor de procedură penală pe care statele membre le-au adoptat în domenii care au legătură cu această legislație.

Cu privire la interpretarea dispozițiilor referitoare la mișcările de capitaluri și la transferurile monetare

8 Prima întrebare se referă la efectele articolului 67 și, mai precis, ale alineatului (1), după expirarea perioadei de tranziție. Acest articol se găsește la începutul capitolului

privind capitalurile care aparține titlului referitor la „Libera circulație a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor“, care figurează în cea de-a doua parte a tratatului, intitulată „Fundamentele Comunității“. Economia acestor dispoziții este conformă cu enumerarea, conținută la articolul 3 din tratat, a mijloacelor prevăzute pentru atingerea obiectivelor Comunității. Aceste metode cuprind, în conformitate cu articolul 3 litera (c), „eliminarea, între statele membre, a obstacolelor care stau în calea liberei circulații a persoanelor, a serviciilor și a capitalurilor“. Astfel, libera circulație a capitalurilor constituie, asemenea celei a persoanelor și serviciilor, una dintre libertățile fundamentale ale Comunității. Mai mult, libertatea de a transfera anumite tipuri de capitaluri este, în practică, o condiție pentru exercitarea eficientă a altor libertăți garantate prin tratat, în special a dreptului de stabilire.

9 Cu toate acestea, circulația capitalurilor prezintă de asemenea legături strânse cu politica economică și monetară a statelor membre. În stadiul actual, nu se poate nega faptul că libertatea completă a oricărei circulații de capital poate compromite politica economică a unuia dintre state sau provoca un dezechilibru al balanței de plăți, afectând buna funcționare a pieței comune.

10 Din aceste motive, articolul 67 alineatul (1) diferă de dispozițiile referitoare la libera circulație a mărfurilor, persoanelor și serviciilor, în sensul că obligația de a elibera circulația capitalurilor nu este prevăzută decât „în măsura necesară bunei funcționări a pieței comune“. Amploarea acestei limitări, care este aplicabilă după încheierea perioadei de tranziție, variază în timp și depinde de o apreciere a nevoilor pieței comune și de evaluarea în același timp a avantajelor și a riscurilor pe care o liberalizare îl poate prezenta pentru aceasta, ținând seama de stadiul prezent și, în special, de gradul de integrare atins în domeniile pentru care circulația capitalurilor are o importanță deosebită.

11 Această apreciere este, în primul rând, de competența Consiliului, ca urmare a procedurii prevăzute la articolul 69. În cadrul acestui articol, Consiliul a adoptat două directive, dintre care prima datează din 11 mai 1960 (JO din 12 iulie 1960, p. 921) și cea de-a doua, care o completează și o modifică pe prima, din 18 decembrie 1962 (JO din 22 ianuarie 1963, p. 62). Ansamblul fluxurilor de capital este repartizat în patru liste (A, B, C și D), în anexele la directive. Pentru fluxurile enumerate în listele A și B, directivele prevăd o liberalizare necondiționată. Cu toate acestea, în cazul fluxurilor acoperite de lista C, directivele autorizează statele membre să mențină sau să restabilească restricții la cursul de schimb existente la data intrării în vigoare a primei directive, dacă libertatea acestor fluxuri este de natură să constituie un obstacol în calea realizării obiectivelor de politică economică a statului în cauză. În cele din urmă, pentru fluxurile menționate în lista D, directivele nu impun statelor membre nici o măsură de liberalizare. Pe această din urmă listă figurează, între altele, introducerea și scoaterea valorilor materiale, inclusiv bancnote.

12 Este necesar să se concluzioneze că obligația, prevăzută la articolul 67 alineatul (1), de a elimina restricțiile în calea circulației capitalurilor nu poate fi analizată în raport cu o categorie determinată a acestor fluxuri, indiferent de aprecierea Consiliului, în cadrul articolului 69, cu privire la necesitatea de a liberaliza această categorie pentru buna

funcționare a pieței comune. Consiliul, până în prezent, a estimat că liberalizarea scoaterii din țară a bancnotelor, o operațiune atribuită inculpatului în cauza principală, nu prezintă o astfel de necesitate și nimic nu lasă de presupus că, prin adoptarea acestei poziții, acesta a depășit limitele puterii sale de apreciere.

13 Este necesar, prin urmare, să se răspundă la prima întrebare că articolul 67 alineatul (1) trebuie interpretat în sensul că restricțiile la scoaterea din țară a bancnotelor nu pot fi considerate ca eliminate după încheierea perioadei de tranziție, indiferent de dispozițiile de la articolul 69.

14 Cea de-a doua întrebare a instanței naționale se referă la clauza de salvagardare conținută la articolul 73. Scopul acestui articol este să permită unui stat membru introducerea, în anumite condiții și în conformitate cu procedurile stabilite, a unor restricții de la a căror impunere acest stat ar fi altfel obligat să se abțină, conform normelor generale privind circulația capitalurilor. Acest lucru nu se aplică în cazul unor restricții a căror introducere este deja permisă în temeiul acestor norme generale.

15 Ținând seama de răspunsul la prima întrebare, este suficient să se răspundă la cea de-a doua întrebare preliminară că nu constituie o încălcare a tratatului faptul că nu s-a recurs la procedurile prevăzute la articolul 73 în ceea ce privește restricțiile impuse circulației capitalurilor, pe care statul membru în cauză nu este obligat să le liberalizeze în temeiul normelor comunitare.

16) Prin cea de-a treia întrebare, se ridică întrebarea, în esență, dacă un principiu de drept comunitar sau o dispoziție din tratat garantează unui nerezident dreptul de a scoate din nou din țară moneda introdusă anterior și neutilizată.

17 Mai întâi, este necesar să se observe că, astfel cum reiese din răspunsurile date la primele două întrebări, gradul de liberalizare al circulației capitalurilor și eliminarea progresivă a restricțiilor asupra cursului de schimb nu derivă dintr-un principiu general, ci sunt reglementate de dispozițiile articolelor 67 și 69 din tratat și de cele din directivele menționate din 11 mai 1960 și 18 decembrie 1962, adoptate în vederea aplicării acestora. Cu toate acestea, este necesar să se examineze dacă, în domeniile în care, conform acestor dispoziții, circulația capitalurilor nu trebuie liberalizată în mod obligatoriu—astfel cum este cazul transferurilor banilor—justițiabilii pot obține drepturi pe care statele membre sunt obligate să le respecte, fie din normele de „standstill” cuprinse la articolul 71, fie la articolul 106 din tratat, dispoziții la care instanța națională a făcut trimitere, chiar dacă într-un alt context, în cea de-a șasea și cea de-a opta întrebare.

18 Conform articolului 71 primul paragraf, statele membre se străduiesc să nu introducă în cadrul Comunității nici o nouă restricție de schimb care să afecteze circulația capitalurilor și să facă mai restrictive reglementările existente.

19 Prin utilizarea termenului „se străduiesc”, redactarea acestei dispoziții se distinge net de formulele mai imperative folosite de alte dispoziții similare privind restricțiile în calea liberei circulații a mărfurilor, persoanelor și serviciilor. Din redactare rezultă că, în orice

caz, articolul 71 primul paragraf nu impune statelor membre o obligație necondiționată, care poate fi invocată de către persoanele particulare.

20 Circulația capitalurilor nu constituie decât o parte din operațiunile care generează transferuri monetare. Prin urmare, instanța națională atrage atenția pe bună dreptate asupra articolului 106, care vizează să asigure transferurile monetare necesare atât pentru liberalizarea circulației capitalurilor, cât și pentru libera circulație a bunurilor, serviciilor și persoanelor și care, în plus, nu conține aceleași limitări precum cele prevăzute expres de dispozițiile analizate deja.

21 Mai exact, în cea de-a șasea întrebare, instanța națională face trimitere la obligația de „standstill” enunțată la alineatul (3) primul paragraf din articolul 106. În conformitate cu această dispoziție, statele membre se angajează să nu introducă între ele restricții noi în calea transferurilor aferente tranzacțiilor numite „invizibile”, enumerate în lista care face obiectul anexei III din tratat.

22 În această privință, este necesar să se amintească că inculpatul în cauza principală și-a comunicat dorința de a scoate din nou o sumă introdusă anterior în vederea efectuării de achiziții cu caracter comercial, și nu o sumă corespunzătoare unei tranzacții incluse efectiv în lista din anexa III.

23 Prin urmare, este necesar să se răspundă întrebărilor referitoare la articolul 106 alineatul (3) că această dispoziție nu se aplică scoaterii din țară a unei sume introduse anterior în vederea efectuării de achiziții cu caracter comercial, în cazul în care se dovedește că acestea nu s-au realizat.

24 Ordonanța de trimitere nu citează expres primele două alineate ale articolului 106. Având în vedere scopul declarat al introducerii sumei în cauză, aceste două alineate dovedesc, în același timp, un interes în contextul celei de-a treia întrebări. În conformitate cu aceste dispoziții, statele membre se angajează să autorizeze, după încheierea perioadei de tranziție, plățile aferente, între altele, schimburilor de mărfuri. Primele două alineate ale articolului 106 vizează astfel să asigure libera circulație efectivă a mărfurilor prin autorizarea tuturor transferurilor monetare necesare realizării acestui scop. În schimb, aceste dispoziții nu obligă statele să autorizeze introducerea și scoaterea din țară de bancnote în vederea efectuării de operațiuni comerciale, atunci când astfel de transferuri nu sunt necesare pentru libera circulație a mărfurilor. În cadrul operațiunilor comerciale, această metodă de transfer care, de altfel, nu este conformă uzanțelor, nu poate fi considerată ca răspunzând unei astfel de necesități.

25 Considerațiile anterioare permit să se răspundă celei de-a treia întrebări preliminare că nici un principiu de drept comunitar, nici una dintre dispozițiile acestui drept referitoare la circulația capitalurilor și nici normele de la articolul 106 privind plățile aferente circulației de bunuri nu garantează nerezidenților dreptul de a scoate din nou o sumă de bani introdusă anterior în vederea realizării unor tranzacții comerciale, dar care nu au fost utilizate.

Cu privire la eventualele limite impuse de dreptul comunitar asupra normelor naționale cu caracter penal sau de procedură penală

26 Prin cea de-a patra, a cincea și a șaptea întrebare, instanța națională ridică, în esență, întrebarea dacă sancțiuni astfel cum sunt cele prevăzute de legislația italiană cu privire la cursul de schimb sunt incompatibile cu principiile comunitare ale proporționalității și nediscriminării. Cea de-a opta întrebare ridică problema libertății de a furniza dovezi într-o procedură penală.

27 În principiu, legislația penală și normele de procedură penală rămân de competența statelor membre. Cu toate acestea, din jurisprudența constantă a Curții rezultă că, deopotrivă în acest domeniu, domeniul comunitar impune limite în ceea ce privește măsurile de control a căror menținere această legislație le-o permite statelor membre în cadrul liberei circulații a mărfurilor și persoanelor. Măsurile administrative sau represive nu trebuie să depășească cadrul a ceea ce este strict necesar, modalitățile de control nu trebuie concepute de așa manieră încât să restrângă libertatea cerută de tratat și nu trebuie să se asocieze o sancțiune atât de disproporționată gravității infracțiunii încât aceasta să devină un obstacol în calea acestei libertăți.

28 Pot apărea situații comparabile celor avute în vedere în aceste cazuri, în cadrul fluxurilor de capitaluri și a transferurilor monetare, în ceea ce privește măsurile de control menținute de statele membre în temeiul, de exemplu, articolului 5 din prima directivă pentru punerea în aplicare a articolului 67, dar acest fapt numai în raport cu operațiunile a căror liberalizare rezultă din dreptul comunitar. Limitele stabilite de aceste cazuri au scopul de a evita compromiterea libertăților garantate de legislația comunitară prin măsuri de control a căror menținere de către statele membre este permisă de aceeași legislație. Acest lucru nu este valabil în prezenta procedură din acțiunea principală. Din răspunsurile date la celelalte întrebări preliminare rezultă că liberalizarea operațiunii în cauză nu derivă nici din dispozițiile tratatului, nici din directivele adoptate în temeiul aplicării lor. Într-un astfel de caz, jurisprudența menționată nu este aplicabilă.

29 Prin urmare, este necesar să se răspundă la aceste întrebări că, în ceea ce privește circulația capitalurilor și transferurile monetare pe care statele membre nu sunt obligate să le liberalizeze în temeiul normelor comunitare, acestea din urmă nu limitează puterea statelor membre de a adopta măsuri de control și de a impune respectarea acestora prin sancțiuni penale.

Cu privire la cheltuielile de judecată

30 Cheltuielile efectuate de Guvernul Franței, Guvernul Republicii Federale Germane, Guvernul Italiei, Guvernul Regatului Unit, Guvernul Danemarcei, Guvernul Republicii Irlanda și de Comisia Comunităților Europene nu pot face obiectul unei rambursări; întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acesteia să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebările adresate acesteia de către Tribunale di Bolzano, prin ordonanța din 6 octombrie 1980, hotărăște:

1. Articolul 67 alineatul (1) trebuie interpretat în sensul că restricțiile la scoaterea din țară a bancnotelor nu pot fi considerate ca fiind eliminate, după încheierea perioadei de tranziție, indiferent de dispozițiile de la articolul 69.

2. Nu constituie o încălcare a tratatului faptul că nu s-a recurs la procedurile prevăzute la articolul 73 în ceea ce privește restricțiile impuse fluxurilor de capitaluri, pe care statul membru în cauză nu este obligat să le liberalizeze în temeiul normelor comunitare.

3. Articolul 71 primul paragraf nu impune statelor membre o obligație necondiționată, care poate fi invocată de către persoanele particulare.

4. Articolul 106 alineatul (3) nu se aplică scoaterii din nou din țară a unei sume introduse anterior, în vederea efectuării unor achiziții cu caracter comercial, în cazul în care se dovedește că acestea nu s-au realizat.

5. Nici un principiu de drept comunitar, nici una dintre dispozițiile acestei legislații referitoare la circulația capitalurilor și nici normele de la articolul 106 privind plățile aferente schimburilor de mărfuri nu garantează nerezidenților dreptul de a scoate din nou din țară bancnote introduse anterior, în vederea realizării unor tranzacții comerciale, dar care nu au fost utilizate.

6. În ceea ce privește circulația capitalurilor și transferurile monetare pe care statele membre nu sunt obligate să le liberalizeze în temeiul normelor comunitare, acestea din urmă nu limitează puterea statelor membre de a adopta măsuri de control și de a impune respectarea acestora prin sancțiuni penale.

Mertens de Wilmars
O'Keeffe

Bosco
Koopmans

Touffait
Everling

Due

Mackenzie Stuart
Chloros

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 11 noiembrie 1981.

Grefier
A. Van Houtte

Președinte
Mertens de Wilmars